

alecta

DEN PENSIONSLOSA GENERATIONEN

Eva Adolphson, pensionsekonom Alecta
Jonas Hellman, omvärldsanalytiker United Minds

Innehåll

1. En halv miljon 70-talister riskerar att bli delvis pensionslösa
2. Tjänstepensionens växande betydelse
3. Pensionslös genom yrkesval
4. Pensionslös genom förvaltning
5. Slutsatser

Om författarna

Eva Adolphson är Alectas pensionsekonom. Hon har tidigare bl a varit välfärdsanalytiker på Länsförsäkringar och jobbat på Konsumenternas Försäkringsbyrå.

Jonas Hellman är en av grundarna till omvärlds-analysföretaget United Minds. Han har tidigare tillsammans med Ann Lindgren skrivit boken "Vad varje 40-talist bör veta!" (Wahlström & Widstrand).

1. En halv miljon 70-talister riskerar att bli delvis pensionslösa

Bland dem som är födda på 1970-talet finns en kommande generation fattigpensionärer. Ingen blir helt utan pension, eftersom det finns en statlig garantipension som alla har rätt till. Men skillnaderna mellan de pensionärer som har och de som inte har kommer att öka markant. En stor grupp kommer att uppfatta sig själva som fattiga jämfört med andra i samma generation.

Många av de blivande fattigpensionärerna står i dag utanför arbetsmarknaden. En del lever säkert i villfarelsen att någon annan – staten? – ska försörja dem när de blir gamla. Medvetenheten om hur pensionssystemet fungerar är begränsad.

Jämfört med tidigare generationer står 70-talisterna inför en ny situation. En skillnad är att de själva måste ta ett större ansvar för sin framtida pension. Mycket talar för en utveckling där den allmänna pensionen från Försäkringskassan för många i praktiken bara ger en grundpension, medan tjänstepensionen blir avgörande för pensionsnivån.

| 3

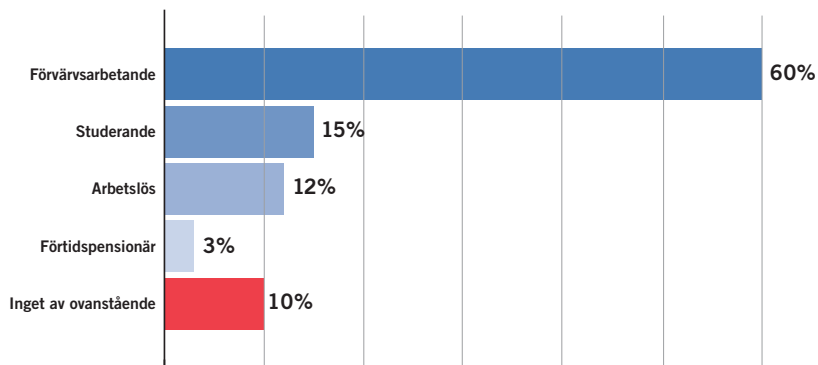
Många i denna generation riskerar att bli delvis pensionslösa så till vida att de inte kommer att få någon tjänstepension. En grupp som kommer att drabbas är de som står utanför arbetsmarknaden, en annan de som har ett arbete som inte berättigar till tjänstepension. Svartjobb är förstås inte pensionsgrundande, men det finns även fullt lagliga arbetsformer som inte ger tjänstepension.

Ett annat sätt att få låg pension är att placera sina pensionspengar fel. Att välja högriskplaceringar kan ge god utdelning, men pengarna kan förstås också minska i värde.

Syftet med denna rapport är att belysa vad de nya pensionsvillkoren innebär på längre sikt. Självklart är det intressant att studera hur de som går i pension nu – 40-talisterna – påverkas. Men den riktigt stora förändringen sker för dagens yngre generationer, som helt omfattas av de nya reglerna.

För dagens unga räcker det inte att börja tänka på pensionen när pensionsåldern närmar sig; det är beslut i dag som avgör hur ålderdomen blir. Just därför är det viktigt att yngre människor är medvetna om hur spelreglerna ser ut.

VILKET AV FÖLJANDE ÄR DU?

Svarande: 1006 personer i åldrarna 25–35 år
Källa: Alecta, egen undersökning

4 |

Hur många av 70-talisterna som riskerar att bli pensionslösa i betydelsen att de kommer att sakna tjänstepension, är svårt att uppskatta. Enligt Statistiska centralbyrån, SCB, är drygt 80 procent i denna generation ”sysselsatta”. Men när Alecta lät fråga 1 000 slumpvis utvalda 25–35-åringar uppgav bara 60 procent att de är ”förvärsarbetande”. Skillnaden är anmärkningsvärt stor.

Av de förvärsarbetande i sin tur är det många som inte omfattas av ett kollektivavtal som ger dem rätt till tjänstepension. På arbetsmarkanden som helhet är det cirka 90 procent som omfattas av kollektivavtal. Andelen i åldersgruppen 25–35-åringar är dock lägre – exakt hur mycket lägre finns det inga uppgifter om.

Tyvärr saknas det statistik över hur många i olika åldrar som omfattas av kollektivavtal. Det saknas också statistik över hur många i olika åldrar som får pengar avsatta till avtals- eller tjänstepension.

Men de uppgifter som finns antyder att nästan en halv miljon individer som i dag är 25–35 år riskerar att bli delvis pensionslösa om de inte stärker sin ställning på arbetsmarknaden.¹ Detta ska jämföras med att det i dag totalt finns närmare 1,3 miljoner individer i denna generation.

I de följande avsnitten kommer vi att analysera pensionsvillkoren för 70-talisterna och beskriva vilka hot som föreligger.

.....
1. Totalt finns det cirka 1,3 miljoner personer i åldrarna 25–35 år. Vi utgår från att 80 procent är sysselsatta och att 80 procent av de sysselsatta i sin tur omfattas av ett tjänstepensionsavtal. I så fall finns det nästan en halv miljon (468 000) 25–35-åringar som för närvarande inte får pengar avsatta till tjänstepension.

2. Tjänstepensionens växande betydelse

Successivt sker en övergång till pensionsvillkor som innebär att individen själv måste ta ett större ansvar för sin framtida pension.

Det allmänna (statliga) pensionssystemet har redan reformerats i denna riktning. Jämfört med det tidigare ATP-systemet har pensionen blivit tydligare kopplad till livsinkomsten. Det räcker dock inte att ha en hög inkomst under en viss del av livet. För att komma upp i en bra allmän pension krävs minst 40 år som förvärvsarbete. Den som träder in på arbetsmarknaden sent, gör ett avbrott från yrkeslivet eller går i pension tidigt får en lägre allmän pension.

En del av den allmänna pensionen – premiepensionen – får individen själv välja hur den ska placeras. Den som placerar sin premiepension lyckosamt kan glädja sig åt en högre allmän pension på ålderns höst.

| 5

För den som haft låg eller ingen inkomst finns en garantipension – en lägsta pension som alla har rätt till. För närvarande uppgår den månatliga garantipensionen till 7 153 kronor för ensamstående och 6 381 kronor för den som är gift.² Efter skatt blir det inte mycket kvar.

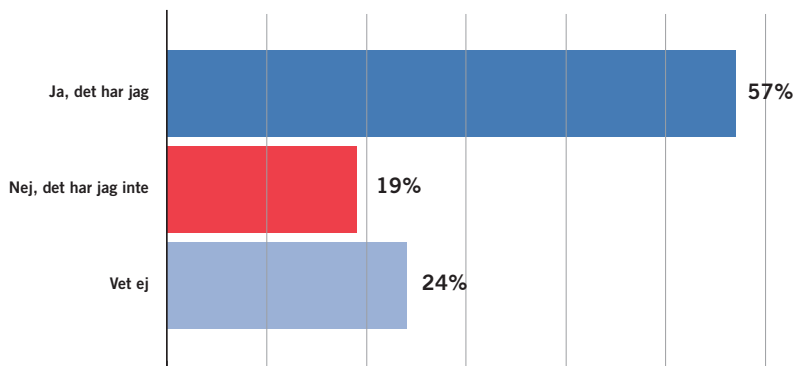
Utöver den allmänna pensionen har de flesta en tjänstepension som deras arbetsgivare står för. Tjänstepensionen kommer att växa i betydelse framöver. Mycket talar för en utveckling där den allmänna pensionen för många bara ger en grundpension, medan tjänstepensionen blir avgörande för pensionsnivån.

Vad tjänstepensionen ger varierar förstås från individ till individ. För en växande andel kommer den att stå för hälften eller mer av den totala pensionen.

Därutöver har vissa ett privat pensionssparande som de själva betalar in till. Det privata pensionssparandet står i de flesta fall bara för en liten del av den totala pensionen. I pensionsbolagens reklam beskrivs den ofta som ett komplement för att man som äldre ska kunna ”sätta en guldkant på tillvaron”.

.....
2. Många som får garantipension har även rätt till ett behovsprövat bostadstillägg.

HAR DU NÅGON TJÄNSTEPENSION SOM DIN NUVARANDE ARBETSGIVARE STÅR FÖR?

Svarande: 608 försärbetande personer i åldrarna 25–35 år
Källa: Alecta, egen undersökning

6 |

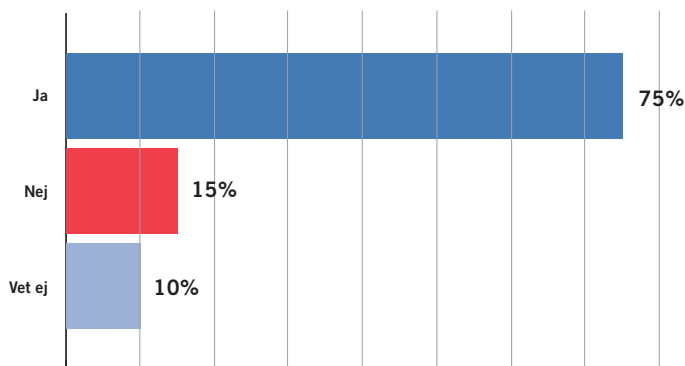
Ökat individuellt ansvar för tjänstepensionen

Tjänstepensionen betalas av arbetsgivaren. Tidigare har de anställda själva inte behövt engagera sig särskilt mycket. Men även när det gäller tjänstepension ökar individens eget ansvar. Traditionellt har tjänstepensionen styrts av slutlönen. Efter hand har det skett en övergång från förmånsbaserade till premiebaserade tjänstepensioner. Det betyder att arbetsgivaren betalar en viss angiven pensionspremie som individen själv får placera. Pensionsnivån styrs av hur pensionskapitalet utvecklar sig, inte av slutlönen.

Det finns fyra stora tjänstepensionsavtal och en del mindre som liknar dessa. För privatanställda tjänstemän gäller ITP, för privatanställda arbetare Avtalspension SAF-LO, för den som arbetar inom kommun och landsting KAP-KL och för statligt anställda PA 03.

I dag har nästan alla tjänstepensionsavtal omförhandlats så att de tjänstepensioner som i framtiden kommer att betalas ut blir i huvudsak premiebaserade. Så sent som förra året enades Svenskt Näringsliv och Privattjänstemannakar-tellen, PTK, om en ny ITP-plan med denna innebörd.

OMFATTAS DIN ARBETSPLATS AV ETT KOLLEKTIVAVTAL?

Svarande: 608 förvärsarbetande personer i åldrarna 25–35 år

Källa: Alecta, egen undersökning

En premiebaserad tjänstepension ger många fördelar. Bland annat är det lättare för arbetsgivaren att överblicka pensionskostnaderna än om pensionen är förmånsbaserad.

Att människor får ta större ansvar för sin framtida pension är bra ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Men det förutsätter att individerna själva har vissa grundkunskaper om hur pensionsvillkoren ser ut. De senaste årens omförhandlingar av tjänstepensionsvillkoren måste åtföljas av information och utbildning.

I den undersökning som Alecta låtit göra svarar bara 57 procent av de förvärsarbetande 25–35-åringarna att de har en tjänstepension som deras arbetsgivare står för. Betydligt fler – 75 procent – svarar att de omfattas av ett kollektivavtal. Svaren visar att många som omfattas av en tjänstepension inte ens själva är medvetna om detta. Alla som omfattas av kollektivavtal har nämligen automatiskt också tjänstepension.

När så pass få känner till att de över huvud taget omfattas av en tjänstepension är det förstås ännu färre som känner till hur villkoren för deras tjänstepension är utformade. Risken är stor att många på grund av okunskap prioriterar fel och därför kan drabbas av obehagliga överraskningar när de blir äldre.

Allmän pension

Arbetsgivaren betalar in arbetsgivaravgifter som går till att finansiera det allmänna pensionssystemet. Men den som arbetar betalar också själv in en allmän pensionsavgift.

Huvuddelen av pengarna går till inkomstpensionen, som styrs av antalet arbetsår i kombination med livsinkomsten (det gäller att arbeta i minst 40 år och helst ha en bra inkomst hela tiden).

En mindre andel av pengarna går till premiepensionen som individen själv får placera. För dagens 25–35-åringar har det stor betydelse för den framtida pensionen hur dessa pengar placeras.

För den som har låg eller ingen inkomst finns en garantipension – en lägsta pensionsnivå som alla har rätt till. Den som har låg pension kan även få ett behovsprövat bostadstillägg. För närvarande är det månatliga bostadstillägget maximalt 4 650 kronor för den som är ogift och 2 325 kronor för den som är gift.

Tjänstepension

De flesta som förvärvsarbetar omfattas av ett kollektivavtal som ger dem rätt till tjänstepension. Tjänstepensionen betalas av arbetsgivaren och tillkommer utöver den allmänna pensionen. Hur mycket pengar som avsätts till tjänstepensionen varierar mellan olika sektorer och individer.

Det går även att få tjänstepension utan att omfattas av något kollektivavtal. I så fall regleras detta i anställningsavtalet.

I allt högre utsträckning blir tjänstepensionerna premiebaserade. Det innebär att den anställde själv väljer hur pengarna till tjänstepensionen ska placeras. Pensionen styrs av hur pensionskapitalet utvecklar sig. Det finns ingen garanti att den framtida pensionen kommer att motsvara en viss andel av lönen – individen måste själv ta ansvar för att pensionen blir tillräckligt bra.

Privat pensionssparande

Individen kan själv välja att betala in pengar i en privat pensionsförsäkring. Villkoren varierar mellan olika pensionsförsäkringar, men en generell regel är att pengarna inte får röras förrän pensionsspararen har uppnått en viss ålder (t ex 55 år).

Det privata pensionssparandet tillkommer utöver den allmänna pensionen och eventuell tjänstepension.

Antalet 70-talister som saknar tjänstepension

Enligt SCB finns det cirka 1,3 miljoner människor i åldrarna 25–35 år. Cirka 80 procent av dessa är enligt SCB:s definition "sysselsatta". Det betyder att de resterande 20 procenten – cirka 260 000 människor – saknar arbetsgivare. Av detta kan slutsatsen dras att ingen avsätter pengar för att dessa 260 000 människor ska få tjänstepension.

Av samtliga sysselsatta omfattas cirka 90 procent av ett kollektivavtal som ger dem rätt till tjänstepension. I åldrarna 25–35 år är andelen med stor sannolikhet lägre.

En del som inte omfattas av kollektivavtal har ändå tjänstepension som en löneförmån. Men det gäller långt ifrån alla.

Vi har i våra beräkningar antagit att 80 procent av 25–35-åringarna omfattas av någon form av tjänstepensionsavtal. Med ovanstående antaganden blir antalet i åldrarna 25–35 år som saknar tjänstepension nästan en halv miljon (468 000).

I Alectas undersökning är det bara 60 procent som svarar att de är "förvärvsarbetande" – betydligt färre än vad vi antagit. Om undersökningsresultatet stämmer är det hela 40 procent av 25–35-åringarna som saknar arbetsgivare. I så fall är antalet i denna åldersgrupp som inte får pengar avsatta till tjänstepension betydligt fler än en halv miljon.

3. Pensionslös genom yrkesval

Rätten till pension är nära kopplad till att man har haft ett arbete där man fått pensionsinbetalningar. Ett syfte med det nya allmänna pensionssystem som infördes på 1990-talet var att stärka denna koppling ytterligare. I längden är det inte hållbart att utlova pensioner som inte står i proportion till vad människor betalar in.

För tjänstepensionen blir denna koppling ännu tydligare. Bara den som har en arbetsgivare kan få tjänstepension.

En konsekvens av detta är att den som står utanför arbetsmarknaden varken samlar på sig pensionsrätter i den allmänna pensionen eller får pengar avsatta till tjänstepension. A-kassan är visserligen pensionsgrundande i det allmänna pensionssystemet, men den som är arbetslös länge får låg pension. Den som studerar och lever på studiemedel får en symbolisk kompensation i det allmänna pensionssystemet, men självklart ingen tjänstepension.

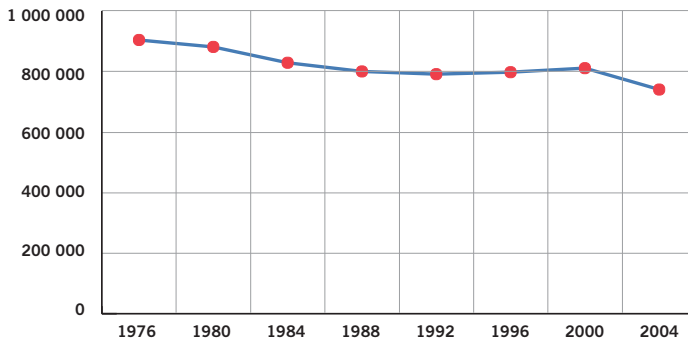
| 11

Många börjar sent

Inträdet i det som man brukar kalla "vuxenlivet" sker allt högre upp i åldrarna. Fler väntar allt längre på att etablera sig – det vill säga gifta sig, skaffa barn och börja jobba.

Så här har utvecklingen bland 25–34-åringar sett ut sedan 1976, enligt SCB:s arbetskraftsundersökning. Man kan tydligt se hur antalet i arbete har minskar, medan allt fler studerar vidare, är arbetslösa eller gör något annat.³

ANTAL I ARBETE 25–34 ÅR

Källa: SCB/AKU

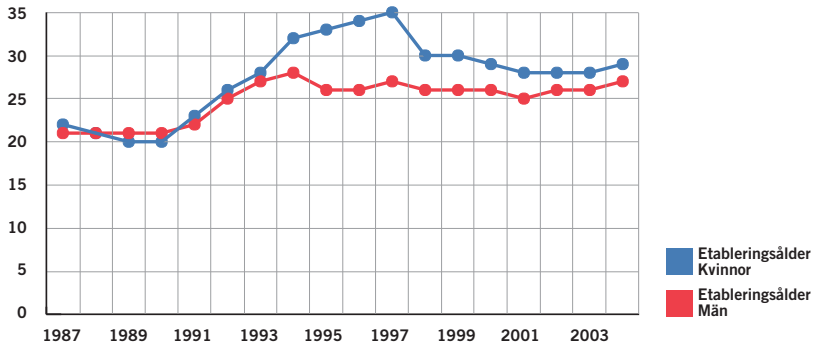
Diagrammet visar antalet 25–34-åringar ”i arbete”. Antalet ”i arbete” är lägre än antalet ”sysselsatta” enligt AKU:s definitioner. Bland de ”sysselsatta” inkluderas även en del som inte har arbete, t ex sjukskrivna.

Den ålder när 75 procent av befolkningen är i arbete brukar kallas för ”etableringsåldern”. Mönstret är att etableringsåldern i Sverige har höjts kraftigt sedan början av 1990-talet.

Under åren 1988–90 var etableringsåldern runt 21 år för båda könen. År 2004 hade den höjts till 27 år för männen och 29 år för kvinnorna.⁴ Många kvinnor gör dessutom sedan ett avbrott i yrkeskarriären för att vara föräldralediga. Föräldraledighet blir allt vanligare även bland män, men männens frånvarotid från arbetet på grund av detta skäl är i genomsnitt betydligt kortare än kvinnornas.

.....
4. Arbetslivsfakta nr 2 2006

ETABLERINGSÅLDERN

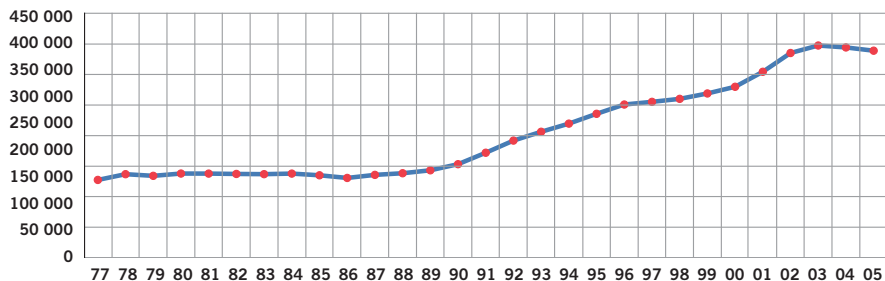

Källa: Arbetslivsfakta

Den viktigaste anledningen till att etableringen på arbetsmarknaden sker allt senare är att fler läser vidare efter gymnasiet. Antalet studenter på högskola och universitet har ökat dramatiskt och cirka 40 procent i varje årskull går i dag vidare till högre utbildning.⁵

.....
5. Högskoleverkets årsrapport 2006

ANTAL REGISTRERADE STUDENTER PÅ UNIVERSITET OCH HÖGSKOLOR

Källa: Högskoleverket

Ofta är studier en lönsam investering, men inte alltid. Tyvärr är det många som bedriver studier enbart som ett alternativ till arbetslöshet. Under första kvartalet 2006 fanns det enligt SCB 99 000 studenter som egentligen hellre skulle ha jobbat om de bara haft möjlighet.⁶

Utbildningsexpansionen påverkar de ungas framtida pensioner. Den som studerar tar som regel studielån. För den som får studiemedel betalas det visserligen in pengar till det allmänna pensionssystemet, men beloppen är närmast symboliska. Den som studerar tjänar självklart inte heller in någon tjänstepension. De pensionsinbetalningar som går förlorade under studietiden måste tjänas in senare i livet.

Många som utbildat sig lyckas inte att få ett arbete som motsvarar deras kvalifikationer. I så fall får de svårt att tjäna in de pensionsrätter som de gått miste om under utbildningstiden.

Enligt Ams upplever hela 40 procent av landets förvärvsarbetande att de är överkvalificerade för sina arbetsuppgifter.⁷ Andelen kommer knappast att minska framöver, när dagens stora studentkullar ska ut på arbetsmarknaden.

.....

6. Arbetslivsfakta nr 2 2006

7. Trög marknad väntar efter högskolan, Dagens Industri 28 juni 2005

All eftergymnasial utbildning är inte högskoleutbildning. Många avbryter sina gymnasiestudier utan fullständiga betyg. Omkring 60 procent av avhopparna väljer senare att komplettera sina gymnasiebetyg på Komvux.⁸ Utdragna gymnasiestudier medför att inträdet på arbetsmarknaden senareläggs. Få som studerar på Komvux är medvetna om att ett senare inträde på arbetsmarknaden ger lägre pension.

Kritiken växer mot att Komvux utnyttjas av gymnasieelever som vill ”konkurrenskomplettera” sina betyg. Många som borde kunna avsluta sina gymnasiestudier på tre år väljer att gå ett fjärde år på Komvux för att få högre betyg och därmed kunna komma in på populära högskoleutbildningar. Möjligheten att konkurrenskomplettera har lett till att antagningskraven skruvats upp helt i onödan, hävdar kritikerna. I vissa fall har det blivit orimligt svårt att gå direkt från gymnasiet till högskolan. Konkurrenskomplettering har nästan blivit nödvändigt.

Från den dåvarande socialdemokratiska regeringen framfördes i somras förslag om att möjligheten att konkurrenskomplettera sina gymnasiebetyg ska skrotas.⁹ Den nyttillträdda borgerliga regeringen är inne på samma linje.

| 15

Konsekvenserna av ett sent inträde på arbetsmarknaden märks oftast först senare i livet, när de avspeglar sig i form av kvarvarande höga studielån, lägre pension och så vidare. I många fall är det bra att gå en extra högskolekurs, ta ett sabbatsår eller resa jorden runt för att vidga sina vyer. Men den som väljer att göra detta bör vara medveten om hur pensionen påverkas.

Uppskjutna högskolestudier leder till lägre inkomster efter att studierna avslutats. Det visar en rapport från Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering som presenterades nyligen. I rapporten granskas effekterna av studieuppehåll mellan gymnasiet och högskolan. Utredningen uppskattar att två års uppskjutna högskolestudier leder till en minskning av livsinkomsten som motsvarar en halv genomsnittlig årsinkomst vid 40-årsåldern. Lägre livsinkomst innebär förstås också lägre pension.

Den som börjar arbeta i 30-årsåldern kan förlora 30–40 procent av sin tjänstepension jämfört med den som börjar arbeta i 25-årsåldern. Det visar beräkningar som Alecta har gjort.

.....
8. Arbetslivsfakta nr 2 2006

9. Lena Hallengren och Leif Pagrotsky, Dagens Nyheter 21 juni 2006

Exempel på sysselsättningar som senarelägger inträdet på arbetsmarknaden

Högskolestudier
Komvux
Folkhögskola
Militärtjänstgöring
Arbetsmarknadsåtgärd
Praktikplats
Sabbatsår
Au pair
Långsemester
"Jorden runt"-resa

Exempel på hur det påverkar tjänstepensionen att senarelägga sitt inträde på arbetsmarknaden

Exempel 1

Gemensamma antaganden:

Årlig avkastning: 5%

Årlig lönehöjning: 4%

Årlig inkomstbasbeloppsutveckling: 3%

Utbetalningsålder från 65 år och livsvarigt

Privattjänsteman född 1982 som omfattas av den nya premiebaserade ITP-planen och som har börjat arbeta vid 25 års ålder.

Startlön vid 25 års ålder: 22 000 kr/mån

Slutlön vid 65 års ålder: 103 052 kr/mån

Tjänstepension: 23 493 kr/mån

Privattjänsteman född 1982 som omfattas av den nya premiebaserade ITP-planen och som har börjat arbeta vid 30 års ålder.

Startlön vid 30 års ålder: 22 000 kr/mån

Slutlön vid 65 års ålder: 82 496 kr/mån

Tjänstepension: 14 492 kr/mån

Exempel 2

Gemensamma antaganden:

Årlig avkastning: 5%

Årlig lönehöjning: 3%

Årlig inkomstbasbeloppsutveckling: 3%

Utbetalningsålder från 65 år och livsvarigt

Privattjänsteman född 1982 som omfattas av den nya premiebaserade ITP-planen och som har börjat arbeta vid 25 års ålder.

Startlön vid 25 års ålder: 22 000 kr/mån

Slutlön vid 65 års ålder: 70 146 kr/mån

Tjänstepension: 16 541 kr/mån

Privattjänsteman född 1982 som omfattas av den nya premiebaserade ITP-planen och som har börjat arbeta vid 30 års ålder.

Startlön vid 30 års ålder: 22 000 kr/mån

Slutlön vid 65 års ålder: 57 559 kr/mån

Tjänstepension: 11 116 kr/mån

Den enda skillnaden jämfört med exempel 1 är att den årliga inkomstutvecklingen är 3 procent, vilket överensstämmer med ökningen av inkomstbasbeloppet. I detta fall når personerna aldrig upp i det så kallade inkomsttaket på 7,5 inkomstbasbelopp. Premien för tjänstepensionen är alltså 4,5 procent av lönen under hela yrkeslivet.

Många vill sluta jobba tidigt

Samtidigt som inträdet i yrkeslivet sker allt senare är det få som verkligen arbetar tills de är 65 år. 42 procent av dem mellan 60 och 64 år (48 procent av kvinnorna och 34 procent av männen) har lämnat arbetsmarknaden genom förtidspensionering, enligt beräkningar av SCB.¹⁰ Med förtidspensionering avser SCB i detta fall att man tidigare haft ett heltidsarbete men slutat att arbeta. Även avgångspensionärer inkluderas alltså i gruppen förtidspensionerade.

I Alectas undersökning svarar en majoritet av 25–35-åringarna att de helst vill pensionera sig när de är i 55–60-årsåldern, om de får välja helt fritt. Endast en liten minoritet i denna generation vill egentligen fortsätta förvärvsarbete efter att de har fyllt 65 år.

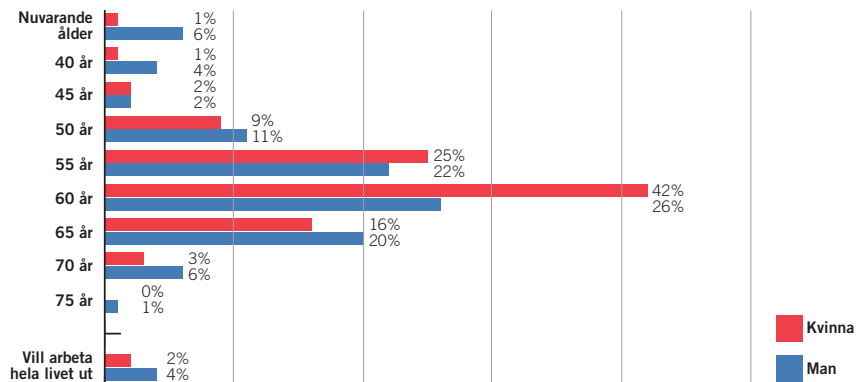
En låg pensionsålder får konsekvenser för pensionsnivån. Enligt Ole Settergren, pensionschef för Försäkringskassan, lyder en tumregel att för varje år som man pensionerar sig innan man fyllt 65 blir den allmänna pensionen 10 procent lägre per år. Den som går vid i pension vid 61 års ålder får alltså i genomsnitt 40 procent lägre allmän pension än den som pensionerar sig vid 65.¹¹

För den som avser att gå i pension tidigt är det således ännu viktigare att komplettera den allmänna pensionen med tjänstepension och privat pensionssparande.

10. Sven Nelander och Ingela Goding, Ohälsans trappa, LO, 2004

11. Drömmen om pension i förtid, Lön & Jobb nr 5/2005

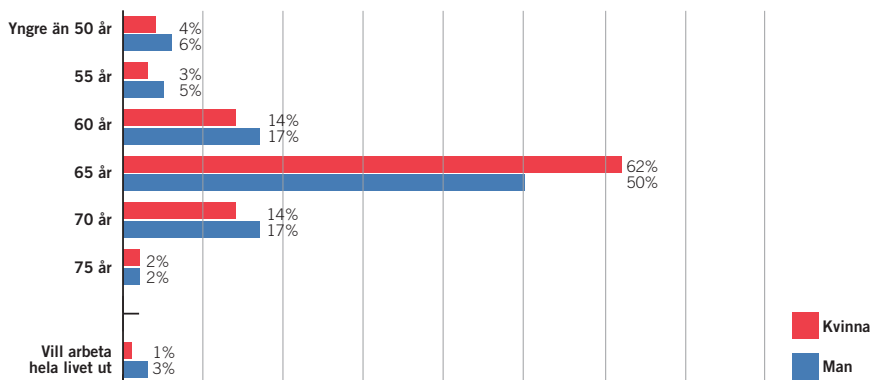
OM DU FÅR VÄLJA FRITT, VID VILKEN ÅLDER VILL DU HELST GÅ I PENSION?

Svarande: 1006 personer i åldrarna 25–35 år

Källa: Alecta, egen undersökning

OM DU TÄNKER REALISTISK – VID VILKEN ÅLDER TROR DU ATT DU KOMMER ATT GÅ I PENSION?

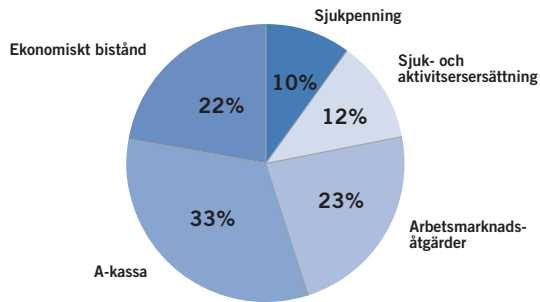
Svarande: 1006 personer i åldrarna 25–35 år

Källa: Alecta, egen undersökning

Stort utanförskap

Inkomstskillnaderna i samhället ökar. En viktig skiljelinje går mellan dem som är inne på arbetsmarknaden och dem som står utanför. Den senare gruppen är växande och får sin försörjning genom olika offentliga trygghetssystem. I åldersgruppen 25–34 år var under 2004 hela 14 procent eller 161 722 personer ”helärsförsörjda” av olika offentliga trygghetssystem.¹² Diagram 9 visar fördelningen mellan olika trygghetssystem för denna grupp.

FÖRDELNINGEN MELLAN OLIKA TRYGGHETSSYSTEM BLAND DE 14 PROCENT AV 25-34-ÅRINGARNA SOM ÄR FÖRSÖRJDA GENOM SÅDANA SYSTEM

Källa: SCB

Jämförelsevis många 25–35-åringar är arbetslösa, vilket gör att de riskerar låg pension. A-kassan är formellt pensionsgrundande i det allmänna pensionssystemet, men pensionen blir förstås lägre än för den som arbetar. Många har inte ens kommit in på arbetsmarknaden och har därför inte kvalificerat sig för a-kassa.

Den som inte har någon arbetsgivare får inte heller någon tjänstepension. Det blir också svårt att få pengar över till privat sparande.

Under 2004 hade fyra procent av de svenskfödda mellan 25 och 29 år ekonomiskt bistånd, det vill säga socialbidrag. Siffran bland de utrikes födda var ännu högre; hela 14 procent bland kvinnorna och 13 procent bland männen.¹³ För den som får ekonomiskt bistånd betalas inga pengar in till något pensionssystem.¹⁴

Även sjukfrånvaro påverkar den framtida pensionen. För den som är sjukfrånvarande betalas det visserligen in pengar både till det allmänna pensions-

12. Med helärsequivallenter avses det antal personer som skulle kunna försörjas av dessa bidrag under ett helt år med full ersättning. Exempelvis utgör två personer, som varit heltidsarbetslösa ett halvår var, tillsammans en helärsequivallent. Källa: Ungdomars ekonomiska välfärd, SCB 2005.

13. Arbetslivsfakta nr 2 2006

14. Socialstyrelsen

systemet och till tjänstepensionen, men pensionen påverkas eftersom den pensionsgrundande inkomsten är lägre.

De ökade ohälsotalen bland unga är oroväckande. Under de senaste sex åren har ”ohälsan” bland 20–29 åringar ökat med 35 procent för kvinnor och 42 procent för män.¹⁵

Antalet yngre människor som får sjukersättning (förtidspension) har också ökat kraftigt. Den som blir förtidspensionerad tidigt i livet kan räkna med en låg framtida pension. Som förtidspensionär kan man visserligen få tjänstepension, men i många tjänstepensionssystem fryses lönenivån.

Fler väljer jobb utan tjänstepension

På arbetsmarknaden som helhet omfattas närmare 90 procent av ett kollektivavtal som automatiskt ger dem rätt till tjänstepension. Men i yngre generationer är andelen lägre – exakt hur mycket lägre den är bland 70-talisterna finns det inga uppgifter om.

Det är ett välkänt fenomen att många yngre människor arbetar inom branscher där kollektivavtal är mindre vanligt förekommande. Detta gäller inte minst ”nya” branscher som IT-branschen.

Det går även att få tjänstepension utan att omfattas av något kollektivavtal. I så fall regleras detta i anställningsavtalet. Arbetsgivare utan kollektivavtal har dock ingen skyldighet att betala tjänstepension för sina anställda.

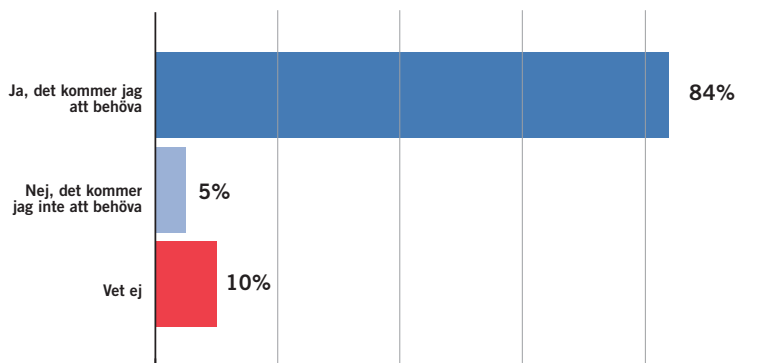
Offentliga arbetsgivare avsätter alltid pengar till tjänstepensioner för sina anställda. De flesta större företag gör också det. Det är främst hos mindre privata arbetsgivare som det inte avsätts pengar till tjänstepension för de anställda.

En grupp som själva måste ta ansvar för sin tjänstepension är de som arbetar som egenföretagare eller ”frilansare”. Den som har f-skattesedel och fakturerar sina uppdragsgivare måste själv tänka på att avsätta pengar till tjänstepension. Motsvarande gäller för den som arbetar utomlands.

En pensionslös grupp är förstås de som arbetar ”svart”. Särskilt vanligt är detta inom sektorer som restaurang- och byggbranschen. Vid svartarbete avsätts inga pengar vare sig till allmän pension eller till tjänstepension.

.....
15. Ungas situation på och utanför arbetsmarknaden, LO 2005

TROR DU ATT DU KOMMER BEHÖVA EN EXTRA PENSION
UTÖVER DEN ALLMÄNNA PENSIONEN?

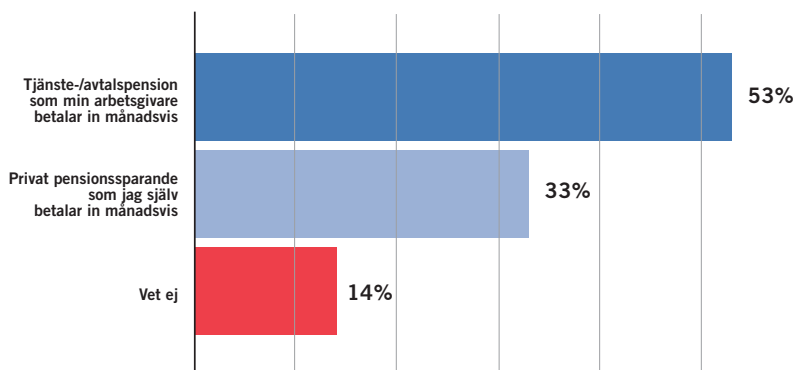

Svarande: 1006 personer i åldrarna 25–35 år
Källa: Alecta, egen undersökning

Exempel på branscher, yrken och arbetsformer där tjänstepension ofta saknas är:

- IT-branschen
- Reklambranschen
- Konsultbranschen
- Egenföretagare
- Hantverkare
- Frisörer
- Kulturarbetare
- Ideella organisationer
- Restauranger/caféer
- Journalister (särskilt frilansare)
- Fotografer
- Jurister på mindre byråer
- Finansiell rådgivning (utanför bankerna)
- Gym och spa-anläggningar
- Alternativmedicin
- Hästnäringen
- Alla former av svartarbete

VILKEN FORM AV EXTRA PENSIONSSPARANDE FÖREDRAR DU?

Svarande: 1006 personer i åldrarna 25–35 år

Källa: Alecta, egen undersökning

Den som är verksam inom någon av dessa branscher eller arbetar under dessa former har skäl att vara särskilt vaksam på sina pensionsvillkor. En hög lön betyder inte automatiskt att det avsätts pengar till tjänstepension. I vissa fall kan den höga lönen vara en kompensation för att pensionsförmån saknas.

Som framgår av den undersökning Alecta låtit genomföra saknar många 25–35-åringar kunskaper om de egna pensionsvillkoren. Många som omfattas av ett tjänstepensionsavtal känner bevisligen inte till detta. Säkert finns det också en stor grupp som helt saknar tjänstepension men som inte är medvetna om att de har betydligt sämre pensionsvillkor än andra jämnåriga.

Samtidigt tror de flesta att de kommer att behöva någon form av extra pensionsparande utöver den allmänna pensionen. Att arbetsgivaren avsätter pengar till tjänstepension föredras framför att man själv ska avsätta pengar privat.

4. Pensionslös genom förvaltning

En del av den allmänna (statliga) pensionen – premiepensionen – får individen själv välja hur den ska placeras. Motsvarande 2,5 procent på den pensionsgrundande inkomsten avsätts varje år till premiepensionen. Det låter inte särskilt mycket, men för den som är ung har det ändå stor betydelse för den framtida pensionen hur dessa pengar används.

En del avstår från att välja hur deras premiepension ska placeras. I så fall hamnar pengarna i premiesparfonden hos Sjunde AP-fonden. När det första PPM-valet genomfördes år 2000 gjorde de flesta pensionssparare aktiva placeringsval.

Övergången från förmånsbaserade till premiebaserade tjänstepensioner innebär att individen själv får välja även hur dessa pensionspengar ska placeras. Eftersom avsättningarna till tjänstepensionen är större än avsättningarna till premiepensionen, är detta val ännu viktigare.

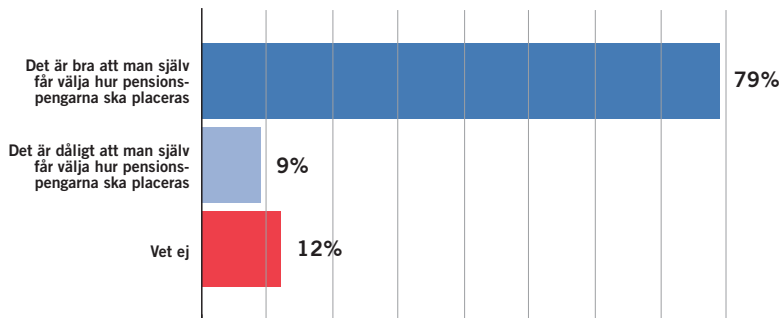
| 25

I Alectas undersökning svarar 79 procent av 25–35 åringarna att det är bra att de själva får välja hur deras pensionspengar placeras. Samtidigt tycker 57 procent ändå att valet känns jobbigt och de flesta vet inte hur deras tjänstepension i dag är placerad.

Den generella trenden är att pensionsspararna blir allt mer aktiva. Både antal fondbyten och inloggningar på tjänsten personligt konto på PPM:s webbsida har ökat under de senaste åren. Under 2005 gjordes nästan 1,3 miljoner fondbyten.¹⁶ En bidragande orsak är säkert att fler har vant sig vid att utföra olika former av ekonomiska transaktioner via Internet.

.....
16. www.ppm.nu

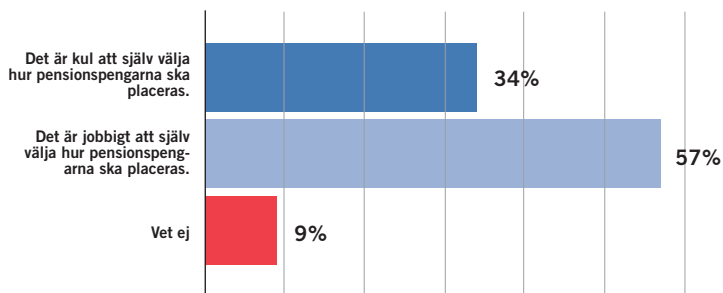
VILKET AV FÖLJANDE PÅSTÅENDE INSTÄMMER DU I?

Svarande: 1006 personer i åldrarna 25–35 år
Källa: Alecta, egen undersökning

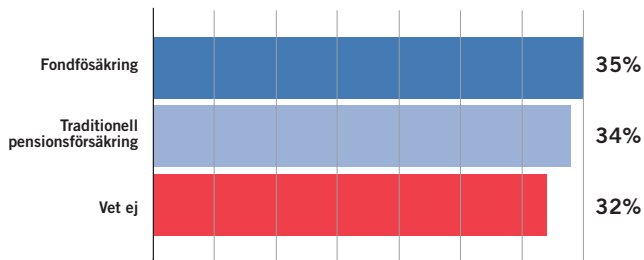
VILKET AV FÖLJANDE PÅSTÅENDE INSTÄMMER DU I?

26 |

Svarande: 1006 personer i åldrarna 25–35 år
Källa: Alecta, egen undersökning

HUR ÄR DIN TJÄNSTPENSION FRÅN DIN NUVARANDE ARBETSGIVARE PLACERAD?

Svarande: 1006 personer i åldrarna 25–35 år
Källa: Alecta, egen undersökning

ANTALET FONDBYTEN OCH INLOGGNINGAR

	2001	2002	2003	2004	2005
Fondbyten	133 000	232 000	358 000	636 000	1 284 000
Inloggningar	1 513 000	1 810 000	3 266 000	5 756 000	12 581 000

Källa: PPM

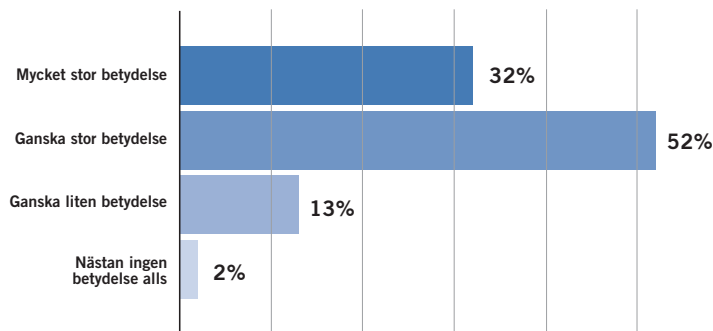
Rätten att själv placera sina pensionspengar gör att inte alla får ut lika mycket även om de belopp som sätts in från början är lika stora. Den som väljer fonder som går bra får bättre pension, medan andra som gör sämre val går miste om pensionspengar.

Hittills har det inte gjorts någon mer omfattande studie av hur pensionsspararna väljer utifrån faktorer som ålder, kön mm.¹⁷ Enligt PPM väljer män oftare risk och kvinnor i högre grad räntefonder, generationsfonder och gärna också fonder med namn som Trygg, Balanserad, Ansvar och så vidare.

I PPM:s fondutbud finns för närvarande 1 025 alternativ. Bland de fonder som funnits med sedan starten 2001 är variationen i utfallet stor. En del har haft en tillväxt på nära 60 procent, medan andra ligger mer än 20 procent minus.¹⁸ Den som har gjort dåliga val har förlorat en stor andel av sina pensionspengar bara på dessa år.

| 27

TROR DU ATT DET HAR BETYDELSE FÖR DEN FRAMTIDA PENSIONEN HUR PENSIONSPENGARNA PLACERAS?

Svarande: 1006 personer i åldrarna 25–35 år

Källa: Alecta, egen undersökning

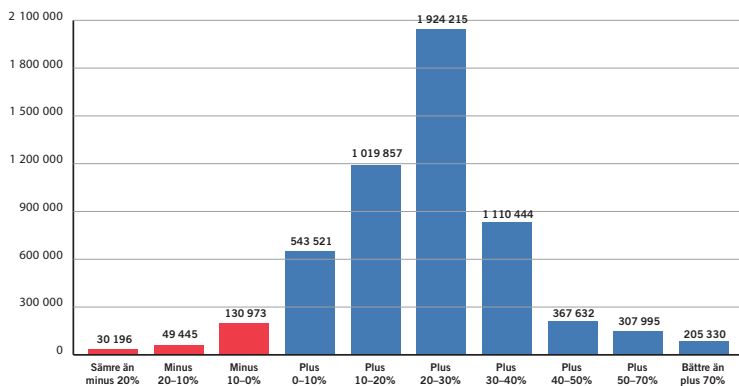
17. Kristina Kamp, PPM

18. www.ppm.nu, egna diagram

I slutet av 2005 hade ca 5,2 miljoner pensionssparare, eller 95 procent av alla som finns i PPM-systemet, en positiv värdeförändring på sina konton. De flesta har haft en tillväxt på 20–30 procent.

Men utvecklingen går snabbt och konjunkturen har stor betydelse. 2004 var det bara 30 procent av pensionsspararna i PPM-systemet som kunde glädja sig åt en positiv värdeförändring.¹⁹

VÄRDEUTVECKLING FÖR FONDERNA I PPM-SYSTEMET 2006

Källa: PPM

De fem fonder i PPM-systemet som gick allra sämst åren 2001–2005:

1. CA-Funds Global Techno & Telecom	-21 %
2. Carnegie Fund – Technology Sub-Fund	-21 %
3. ING (L) Invest IT	-19 %
4. Quest Management SICAV – Global Technology Fund	-19 %
5. Pictet Funds – Telecom	-18 %

De fonder i PPM-systemet som har gått bäst åren 2001–2005:

1. East Capital Rysslandsfonden	+56 %
2. HQ Rysslandsfond	+48 %
3. FIM Russia Placeringsfond	+48 %
4. ABN AMRO Ryssland	+43 %
5. East Capital Baltikumfonden	+38 %

.....
19. www.ppm.nu

Fondförvaltarna tar i vissa fall stora risker med pensionsspararnas pengar. I somras gick Finansinspektionen ut och varnade för att AP-fonderna placerar pensionspengar i riskkapitalfonder som kan vara för högt skuldsatta. Totalt har AP-fonderna lagt ner 28 miljarder kronor i den typen av placeringar.

Avgifternas betydelse

Det är inte bara fondens utveckling som avgör hur mycket som kommer att finnas i pensionskuvertet. Utfallet av pensionen kan bero på vilka avgifter de olika fonderna tar ut.

Dagens Nyheter gjorde förra året en genomgång av olika fonder, deras utveckling och avgifter. Dels valdes ett månadssparande på 500 kronor, dels en engångsinsättning på 50 000 kronor. Antagandet var att pengarna tas ut efter 10 år och den genomsnittliga värdeökningen blir 5 procent. Det visade sig att den som inte betalar någon avgift alls fick ungefär dubbelt så stor vinst som den som betalade en avgift på 2 procent.²⁰

I PPM-systemet har Avanza Zero den lägsta avgiften med 0 procent, följd av Premiesparfonden som tar ut 0,1 procent. Högst avgifter tar följande tre fonder:

1. Linde Partners Value Fund Japan	4,7 %
2. GAMBAK	3,9 %
3. Quest Management SICAV – Global Technology Fund	3,9 %

Det är inte alltid som det finns ett samband mellan avgifter och utfall. Den allra dyraste fondens utveckling under 2003–2005 var +14, +28 och -6 procent. Den billigaste, Avanza Zero, är så ny att den inte kunnat visa resultat ännu. Den näst billigaste gav under åren 2003–2005 en utveckling på +10, +25 och -3 procent.

Att pensionsspararna själva placerar sitt pensionskapital kommer att leda till stora variationer när pensionerna ska tas ut. Nationalekonomen Göran Norman varnar för detta i sin rapport "Har vi råd att bli äldre?", skriven för Länsförsäkringars forskningsstiftelse. "Stora skillnader i ersättningsgrad mellan olika grupper i det samlade pensionssystemet bäddar för besvikelser och konflikter. Att hantera detta är en utmaning för regering och riksdag och arbetsmarknadens parter", skriver han.²¹

20. Se över sparandet kan dubbla vinsten, Dagens Nyheter 27 maj 2006

21. Göran Norman, Har vi råd att bli äldre?, Länsförsäkringar 2005

5. Slutsatser

De förändringar som har skett inom pensionsområdet är mycket omfattande. Många har inte hunnit med att ställa om sitt tänkande efter de nya reglerna. Insikterna är fortfarande begränsade om hur pensionssystemet fungerar och vilka konsekvenser olika spar- och placeringsbeslut kan få på sikt.

Hittills har debatten mest handlat om hur den pensionärgeneration som står närmast i tur att lämna arbetsmarknaden – 40-talisterna – ska klara omställningen. Men de riktigt stora förändringarna sker på längre sikt. För yngre generationer har de pensionsreformer som genomförts, och nya tjänstepensionsavtal som träffats, enormt stor betydelse.

För personer födda på 1970-talet eller senare är tre insikter särskilt viktiga:

Insikt 1: Tjänstepensionen avgör

Den allmänna pensionen varierar beroende på antalet arbetsår, lönenivån, hur PPM-pengarna placeras mm. Men det mest avgörande för den enskilde individens totala pension blir tjänstepensionen.

För en växande grupp kommer tjänstepensionen att stå för hälften eller mer av den totala pensionen. Det betyder att den som har en bra tjänstepension jämfört med andra jämnåriga kommer att få det betydligt bättre ställt som pensionär. Omvänt kommer det att finnas en grupp som inte har någon tjänstepension alls och som tvingas klara sig på den allmänna pensionen.

Det är viktigt att sprida insikten om tjänstepensionens avgörande betydelse. Risken finns att yngre människor annars gör felaktiga prioriteringar som på sikt får förödande konsekvenser för deras pension.

Både de fackliga organisationerna och arbetsgivarna har hittills varit dåliga på att framhålla de pensionsvillkor som följer med kollektivavtalen. Den som arbetar på en arbetsplats som omfattas av kollektivavtal kommer garanterat att få åtminstone någon form av tjänstepension.

Insikt 2: Det är kostsamt med extra studietid och sabattsår

Kortsiktigt kan det verka lockande att vänta med att börja arbeta och i stället läsa någon termin extra på universitetet eller åka utomlands. I många enskilda fall kan detta ge värdefulla erfarenheter.

Men ”priset” för att skjuta upp inträdet i arbetslivet är högre än vad det först verkar. Skillnaden mellan att leva på studiemedel och att leva på en låg ingångslön är inte alltid så stor. Studielånen ska dock betalas tillbaka och vad många inte tänker på är att de går miste om exempelvis pensionsavsättningar. Eftersom ingångslönen inte påverkas av åldern kommer lönenivån troligtvis att släpa efter. Det kan ta många år att ”arbeta ikapp” sina jämnåriga kollegor som har börjat när de var yngre.

Det är kostsamt att avstå från att arbeta. Många har förstås inget val när de står utanför arbetsmarknaden, men det är ändå viktigt att känna till hur pensionen påverkas.

Insikt 3: Kunskap ger trygghet

Övergången från förmåns- till premiebaserade pensioner innebär oundvikligen att individen själv får ett större ansvar för sin framtida pension. Även om det finns hyfsat trygga placeringsalternativ kommer den som har kunskap alltid att kunna tjäna på detta. Bristfälliga kunskaper kan leda till dåliga placeringsbeslut.

Bland yngre människor betraktas det som självklart att individen själv ska få placera sina pensionspengar. Samtidigt finns en frustration över att det är svårt att välja fonder och att kunskapen – eller tiden – inte räcker till.

De stora förändringar av pensionsvillkoren som skett måste åtföljas av information och utbildning. Ökade kunskaper om pensioner kan bidra till ökad trygghet.

Om Alectas undersökning

Genomfördes i augusti 2006. 1 006 slumpvis utvalda personer i åldrarna 25–35 år svarade på en e-postenkät. Utförare: United Minds.

Närmare en halv miljon 70-talister riskerar att bli delvis pensionslösa så till vida att de saknar tjänste- eller avtalspension.

De förändringar i olika pensionssystem som genomförts under senare år innebär att individen själv måste ta ett större ansvar för sin framtida pension. Mycket talar för en utveckling där den allmänna pensionen i praktiken bara ger en grundpension, medan tjänstepensionen blir avgörande för pensionsnivån.

För dagens unga räcker det inte att börja tänka på pensionsvillkoren när pensionsåldern närmar sig. Det är beslut i dag som avgör hur ålderdomen blir. Den som börjar förvärvsarbete sent i livet riskerar att få låg tjänstepension. En annan riskgrupp är de som väljer en arbetsgivare utan kollektivavtal.

I rapporten beskriver författarna Eva Adolphson och Jonas Hellman tjänstepensionens växande betydelse. Budskapet är att kunskapsnivån om pensioner måste öka. De pensionsreformer som genomförts måste följas upp med information och utbildning.